

jóbarátként verset vigyázó képzőművészek is alakították. Mindnyájan egyetlen virágot gondolnak szívük ablakában, s a költő szinte fölmagasztosul, ha erre a színességre-elevenségre: művekből megnyilatkozó énjük tisztaságára, *Allásfoglalására* tekint. *Jósága köterhe alatt* nem izzad a vers, nem ficamodik ki a nyelv, nem döccen meg a gondolat, tisztelgő »látogatásai« közül mégis inkább azok a legsikerültebbek, ahol a meglátogatott művész életműve saját gondolatainak tovább folytatására sarkallja. Sáfárny Imre »*Beteg virág*«-ja, virágszirom-karmaival, pillanatot és öröklét, elmúlás és megmaradás között őrlődő vég nélküli tusáival nemcsak szavakba transzformált képzőművészeti alkotás, de a másodlagos — már műalkotás közvetítette — élmény újjászületése. Ugyanaz hevíti, mint a *Nélkül* kiüresedett világát: a valamitől meglöpött, *szárnyak nélküli ég*: szabadságkiváncsosság. És B. Szabó György első könyvet még vigyázó tekintete, gondolatainak, látomásainak máig tartó jelenvalósága Pap Józsefet önmaga vállalására ösztönzi. Ezért, hogy a kevés szavú, rideg magányát: börtön-szabadságát fogalmazó költő modern verse és a hazalátogatást, embertársi-szerelmi kapcsolatokat, érzéseket elősoroló élménylira a megalkotás módja és a formakülönbözőségek ellenére sem különül el egymástól.

Az időélményt főlnagyító és a klasszikusra figyelő tekintetnek köszönhető az az áthallás, amely *Az én időm* című költemény kezdő (és egyben befejező) sorát — *Gömbölyűsége lassan elszivárog* — József Attila *Ars poeticájából* eredezteti. Ha az idő Papnál címmé kiemelve *én időmmé* is alakul, túlságosan kicsi a szöveggörnyezetben megtett távolság ahhoz, hogy az *Óda* költőjénél ismert *lassan elszivárog* nem sértene a fülünket.

Pedig Pap Józsefre — annak ellenére, hogy kiemelt szavait dédelgeti, más-más helyzetű teherpróbák ellé állítja — *versmondatai* a legjellemzőbbek. Már az is újdonság, ahogyan a cikluscímek alá kerekített »értelmezéseivel« megadja a versek hangulati esszenciáját. A *Résben* még kép és szó — B. Szabó György miniatűrjai és a vele szembe állított cikluscímek — végeztek azt az előrejelzést, melyet a *Rendhagyó halászás* felelgető mondatai. A cikluscímhez kötődő, amazzal nemegyszer kiteljesítő versmondatok némelyike önálló versként is megáll: *Eljutni a mondatlanig napról napra. Éjjel- nappal ólomfoglatban*. Ehhez hasonló remekléseket még olyan versekben (pl. a szerelmes versekben) is olvashatunk, ahol a kemélység gyakran fölenged, s a kiváló sorok közé — *Éjszakája homokszem-ébrenlét* — semmitmondó vagy számtalanszor használt s így megkopott »fényes« szavak kerülnek. (*Vágyak duzzadó folyam ágyai nappalok*).

A *Rendhagyó halászat* szigorúan válogatott darabjai líraválságról regélő korunkban *A vers születése* mellett tesznek hitet. Pap József egy sikoltásba éppúgy beelátja a végtelent, akár a gerlebúgásba. Gondolatai ezért a mondatlanig terjednek — és tovább.

SAKOLCZAY LAIOS

FIGYELMET ÉRDEMLŐ KÍSÉRLET

GION NÁNDOR: *Olyan, mintha nyár volna*.
Forum, Újvidék, 1974.

Mindössze egy éven belül már a második könyv jelzi Gion termékenységét. Míg a *Virágos Katona* nagy elismerésben részesült, addig az *Olyan, mintha nyár volna* eddigi visszhangja nem különösen nagy. Bányai János szerint

e kis kötet visszaesést jelent a szerző munkásságában, részben sikertelen vállalkozást, amennyiben az említett regényt vesszük mércéül. Szerintem a *Virágos Katona* sok szempontból nehezen illeszthető be Gion fejlődés-vonalába, míg novellagyűjteménye annak logikus folytatása. Összehasonlítva e két művet, meggyőződhetünk, hogy a gioni törekvéseknek a rövid lélegzetű novella sikeresebb kifejezője, mint a terjedelmesebb regény. Részben talán alkati adottság ez, de minden valószínűség szerint tudatos állásfoglalás eredménye is.

E novellagyűjtemény olvasása a felületes olvasó számára nem jelent élményt, ha azonban beleniéled, szinte a végtelenbe nyúló távlatok tárulnak fel előtte.

Gion legfőbb törekvése a mondanivaló impresszív és koncentrált kifejezése. Egyebek között ezért is alkalmasabb műfaj számára a novella, és ezért erőtlenedik el és szakad meg gyakran a mesélés folyamata a *Virágos Katona*-ban. Szerzőnk tisztában van azzal, és ezt tudatosan alkalmazza is, hogy a művészi alakítás két fő momentumra a kiválogatás és a tömörítés. Célja, hogy az eseményeket sokkal tömörebben és összefontabban adja elő, mint ahogyan azok az életben megtörténnek. A tömörítés alkalmával gyakran segíti a fantázia, mert olyan helyzetek megjelenítését teszi lehetővé, melyek az életben nem lehetségesek. Gion novellái rövidek, látszólag csak a realista ábrázolás eszközeit tartalmazzák. Nagyon is tisztában van a novella adta lehetőségekkel, a valóságnak csak egy darabját igyekszik ábrázolni, de a lehető legmélyebben. A végső cél a lényeges összefüggések megelevenítése.

Mindegyik novella egyes szám első személyben íródott, gazdagon tartalmaz belső monológot, tulajdonképpen reflexiók sokasága a nagyvilág eseményeire, amelynek a mesélő aktív-passzív résztvevője. Első pillantásra egy-egy novella között nincs is különösebb kapcsolat, alaposabb vizsgálódás eredményeként azonban más megállapítást tehetünk. Kezdjük talán a mesélő alakjával! Tíz novella esetében sikerült a főhóst azonosítanom. Szerintem négy mesélő van jelen. *A galamb*, *Patkányok a napon*, és *A postás, aki egy ujjal tudott fityülni* mesélője egy személy. Egy másik személy meséli a következő novellákat: *Az asztalos és Száraz magok*. A harmadik mesélő *A sziréna* és a *C. O. Holicser, a teknősbéka* című novellákat tolmácsolja, míg *A sziréna* szereplője mint három novella (*Olyan, mintha nyár volna*, *Csillagok minden színben I.* és *Csillagok minden színben II.*) mesélője szerepel. *A szemüveges lány* és a *Szűnyogok és a pályabr* című novellák mesélőjét nem sikerült azonosítanom.

Mint már említettem, az első novellamesélő három történetet mond el, melyek közül időrendben az első a *Patkányok a napon*. Gyermekekori emlék áll a történet középpontjában, maga a mesélő inkább csak jelen van a történetkor, mivel a főhős tulajdonképpen Burai J. Rá talán a bátorság a legjellemzőbb, elkieseríti a patkányok irtása, és a novella végén magatartásával valósággal azonosul a csapdába ejtett patkánnyal. A következő novellában, amely a részeges postásról szól, a mesélő mellett újra Burai J. bukkan fel. A részegség itt mint valami rossz szerepel (bár a beteg szív talán indoklás), amely ellen Burai J. igyekszik bátran felvenni a harcot: meg akarja menteni a postást, de nemcsak a fizikai megsemmisüléstől, hanem az emberit is fel akarja benne ébreszteni. Az első mesélő utoljára *A galamb* című hosszabb novellában szerepel. Ekkor már felnőtt, de a róla nyert kép lesújtó: gondolkodási módja gyerekesen naív (valaha sokkal több volt, voltak ötletei), most már csupán »hereméh« (ilyeneket »irt« Holicser, a rovanirtó?). Mostani gondolatvilágát az olcsó képregények és banális slágerek foglalkoztatják. A képregény hőse, T. T., a cowboy, azért vonzó számára, mert magányos, akárcsak ő. Felbukkan Burai J. alakja is, ki szöges ellentéte a mesélőnek: bátor, a jóért és szépért kiállni mindig kész, míg a mesélő a megtévesztült gyávaság. Az ő félelme a központi motívum e novellában.

A második mesélő szintén nem rokonszenves az olvasó számára. Az *asztalos* című novellában valamilyen elrontott boldogság visszahozhatatlanságának érzése dominál. A mesélőt családások érik, újra boldog szeretne lenni, de már nem lehet: az asztalos nem hegedül neki, Szent Balázs szobrának

letört fejét vissza már nem tudja illeszteni. Agnes emléke felbukkan a *Százraz magokban* is, amely időrendileg később játszódik le. Itt a mesélő erősen izolált, a társadalomból kirekesztett, fél megszólítani egy fiákerest, mivel retteg, megszakad utolsó kapcsolata is az emberekkel. A mesélő tehát itt is magányos, aki keresi az emberi kapcsolatok felvételét.

A harmadik mesélő időrendben először a C. O. Holicser, a *teknős-béka* című novellában jelentkezik. Bár dolgozik, állandó munkaviszonyban van, társadalmilag izolált lény, hiszen Johanna ajándéka, a teknős, orvosság a magány ellen, s az volt a korábban adományozott papagáj is, melyet Johanna a »stranger« (idegen) szóra oktat. A magánytól mindössze egy lépés a félelemig — ezt igazolja e novella. A mesélő tagadja félelmét, de hasztalan. A harmadik mesélő újra *A szirénában* bukkan fel, ismét mint mesélő. Ebben a novellában már teljesen a félelem rabja, Kormos barátja halála óta szinte mindentől fél, külön karikatúragyűjteménye van ijedt emberekről. Félelme valósággal kóros. Szemben áll vele a gépkezelő munkás és annak két gyári társa: Jagics és Bagi.

Az előbbi gépkezelő a mesélője az *Olyan, mintha nyár volna* című novellának. Nagy nyomorban tengődik ijedős barátjával, az egyedüli örömet számára annak ijesztgetése jelenti. A mesélő emberi kapcsolatok hiján és a nyomor áldozataként csak mások félelmét élvezi már. *A csillagok minden szímben I. és II.* hősei tevékenyen dolgozó munkások, közéjük tartozik a mesélő is. Amikor valaki, például Pancsó, az örök utazó, rámutat munkájuk egyhangúságára és kilátástalan jövőjükre, elkergetik körükből. Utána egy egyszerű ember jelenik meg közöttük, ki kitűnően dolgozik és szabad idejét magasugrással tölti ki. Ez valósággal megdöbbenti társait, aztán megtudják, hogy valakije nemrég meghalt. Ez megváltoztatja álláspontjukat vele szemben, és maguk is ugrálni kezdenek. A három »gonosz« más balsorsának hatására valósággal humanizálódik.

Mint mondtam, két novella mesélőjét nem sikerült azonosítanom. *A szemüveges lányban*, amely látszólag tolvajtörténet, a mesélő valaha boldog volt, akárcsak a magányos festő. Bár a mesélő nem barátja a művészetnek és korlátolt gondolkodású személy, a festőnek szívesen lop. A boldog múlt emléke humanussá teszi. *A Szűnyogok és a pályaoőr* mesélője nem rokonszenves számunkra. Tétlenkedő és magabiztos ember, benne szabadulnak el az alantas ösztönök, melyek nem ismernek korlátokat, eltapossák a kiszolgáltatottakat (a szomszédasszony) és kigúnyolják a látzathatalmat (a pályaoőr).

A fentiekben ismertetem a novellák tartalmát, illetve a mesélők státusát. Most arról szólnék néhány szót, milyen eszközökkel igyekezik a szerző mondanivalóját közölni az olvasóval.

Egyik jellegzetessége a tömörítés, ennek pedig szinte elkerülhetetlen eszközei az allegória és a szimbólum. Ezekből a novellákban bőven van, néhányra már eddigi fejtegetéseim során is rámutattam. Gion a kép és jelentés összefüggéseinek megszállottja, képek sokaságát halmozza fel, amelyek jelentése gyakran inadekvát, márpedig a kép és jelentés inadekvát megfelelője épp az allegória és a szimbólum. Írónk főleg szimbólumokat alkalmaz, azaz a kép és a jelentés sejtelmes, többértelmű.

Lássunk néhány példát! A nyitó elbeszélésben a galamb a szabadság és merészség szimbólumaként értelmezhető, a postás füttye valamilyen fajta humanizmus, a szemüveges lány a tisztaság és szerelem szimbóluma. Vagy: a Szent Balázs-szobor immár visszaigazíthatatlan feje a javíthatatlan tévedést jelentené, a hegedülő és iszogató asztalos az egyszerű boldogság megtestesülése. *A Szűnyogok és a pályaoőr* valósággal hemzseg a szimbólumoktól: egyrészt itt vannak a kiszolgáltatottság és tehetetlenség képviselői (szűnyogok, szomszédasszony, pályaoőr), másrészt a mesélő személyében a gátlástalan gonoszság. A szomszédasszony azonosítása a szűnyo-

gokkal jól sikerült allegória. A sziréna a félelem szimbóluma lenne, a nyár pedig a boldogságé? A *Csillagok minden színben* vágyódás lenne valami emberibb és szebb után? A magasugrás először talán büfeledtető, majd vigasztaló? E kérdésekre tagadó és igenlő válasz egyaránt adható. A gioni képek elemei változnak konkrétizálhatóságukban. Ez bizonyára annak az eredménye, hogy a szerző a valóságot nem értette át teljesen, így az általa ábrázolt világ sokértelművé és titokzatosává vált.

Még egy fontos mozzanat járul ahhoz, hogy novelláiban a fenti viszony alakuljon ki kép és jelentés között: a társadalmi háttér szinte teljes hiánya. Kor és hely nem definiált, a szereplők szociális eredete homályos, világképük vagy egyoldalú, vagy csak körvonalazott. A novellákban több helyen szuggesztíven megjelenített félelem érzése társadalmilag nem motívált. Meg kell említenem azt is, hogy a koncentráció néha túlzott, a zsúfolt kép tartalmi jelentése elvész.

Összegezve a fentieket, megállapítható, hogy Gion legújabb novellás kötete feltételenül figyelmet érdemel. Vajdasági keretek között újszerű megjelenítő módja izgalmas és sokat ígérő. A valóság meghódítására törekszik, de kísérlete nem sikerült teljes mértékben. Remélhetjük azonban, hogy fejlődése jó irányt vesz majd: a kép és jelentés viszonya vagy adekvátábbá, vagy pedig konkretizálhatóbbá válik műveiben, nagyobb teret kap majd a társadalmi háttér, de ugyanakkor megmarad az a sejtelmes és mágiikus valóságábrázolás, amely már most is jelen van legsikerültebb novelláiban. Ily módon bevinné tájunkat a nagy irodalmi áramlatokba, és talán egyszer olyan művel vagy művekkel lépne meg bennünket, amelyek magukon viselik a »varázsos realizmus« bélyegét. Ennek világirodalmi képviselője a kolumbiai Márquez. Úgy érzem, hogy Gionban megvannak a csírái az adottságnak, hogy a vajdasági Márquez legyen.

VARGA ISTVÁN

KÉTKEZI EMBEREK ÉLETE

BRASNYÓ ISTVÁN: *Kialudt tűz; Holdfény.*

Forum, Újvidék, 1974.

Gyermekkorának és a falusi életnek távoli neszeire, fényeire, árnyaira, hangulataira s mindenekelőtt kétkezi embereire figyelve írta meg Brasnyó István fent jelzett két kötetét.

A *Kialudt tűz* a felnőtt, a *Holdfény* a fiatal olvasókhöz, verskedvelőkhöz szól, de akár egy kötetbe szerkesztve szólhatna mindkettő csak az olvasóhoz, az egyetemes emberi lét iránt érdeklődő olvasóhoz; hiszen a kötetekben szereplő ver-

sek és prózaversek lényegében egy tőről metszettek, szinte mértani pontossággal (bár, sajnos, nemritkán ugyanilyen hűvösséggel is) ugyanazt a világot idézik meg, az egyszerű, falusi és tanyai emberek hétköznapijait, ünnepeit, a nincstelen küszködők életét, kis és nagy álmodozásait, vágyakozásait, porba hullásait.

Ilyen értelemben Brasnyó István versei — és könyvekben, folyóiratokban, lapokban közzétett novellái, tárcái — egy nagyjából jól ismert,